

Katarzyna Paszko

ORCID: 0000-0002-2572-2283

Uniwersytet Wrocławski

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.44.2>

Problem nieefektywności stosowania regulacji prawnych w zakresie izolacji sprawcy przemocy domowej od ofiar

JEL Classification: K100, K14, K19, K30, K39, K4, K42

Słowa kluczowe: przemoc domowa, przemoc w rodzinie, sprawca, ofiara, interwencja kryzysowa, izolacja sprawcy, nakaz opuszczenia lokalu, nieizolacyjny środek zapobiegawczy

Keywords: domestic violence, perpetrator, victim, crisis intervention, isolation of perpetrator, order to vacate premises, non-isolation preventive measure.

Abstrakt: Celem artykułu jest wskazanie niedoskonałości regulacji prawnych w zakresie izolacji sprawcy przemocy domowej od ofiar. Przemoc domowa jest problemem silnie oddziałującym na całe społeczeństwo. W artykule wybrane obszary nieefektywności stosowania regulacji prawnych zostały przeanalizowane pod względem praktycznym. Na szczególną uwagę zasługują kwestie nieefektywności interwencji kryzysowej i jej ekonomicznych uwarunkowań, zwłaszcza w związku z nadużywaniem alkoholu przez sprawcę. Jeśli zważyć na możliwość odbywania kary w domu, podmiotowość nieletnich domowników staje się kolejnym praktycznym problemem. Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego przez oskarżonego zazwyczaj jest skuteczny, jednak brak jest sankcji za jego złamanie. Uprawnienia policji do wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia są potrzebnym narzędziem prawnym. Rzeczywiste wykonanie kary jest bowiem istotnym elementem walki z przemocą domową.

The problem of the ineffectiveness of the application of legal regulations on the isolation of the perpetrator of domestic violence from the victims

Abstract: The purpose of the article is to point out the inadequacies of legal regulations for isolating the perpetrator of domestic violence from the victims. Domestic violence is a problem that strongly affects society as a whole. Selected areas of inefficiency in the application of legal regulations are analyzed in practical terms. Particularly noteworthy are the issues of ineffectiveness of crisis intervention and its economic conditions, especially in connection with alcohol abuse by the perpetrator. Given the possibility of serving the sentence at home, the subjectivity

of juvenile household members becomes another practical problem. An order for the accused to leave the dwelling is usually effective, but there is no sanction for violating it. The power of the police to issue an order to immediately leave a jointly occupied dwelling or a restraining order against the dwelling and its immediate surroundings is a necessary legal tool. The actual enforcement of the punishment is an important element in the fight against domestic violence.

1. Problem przemocy domowej jako powszechne zjawisko społeczne

Przemoc domowa jest z pewnością poważnym problemem społecznym. Nie tylko dlatego, że ma związek z takimi zjawiskami jak naruszenia praw i wolności jednostki, bezpieczeństwa fizycznego, bezpieczeństwa ekonomicznego i dobrostanu poszczególnych osób, lecz także dlatego, że jest to zjawisko powszechnie występujące w społeczeństwie¹. Jako powszechne zjawisko społeczne przemoc domowa oddziałuje więc na całe społeczeństwo. Choć dotyczy ona zaskakująco dużej części społeczeństwa, wciąż istnieje na jej temat mnóstwo stereotypów warunkujących takie postrzeganie problemu, które jest krzywdzące dla ofiar tego rodzaju przemocy. Pojęcie przemocy domowej często jest używane zamiennie z pojęciem przemocy w rodzinie. Takie ustalenie terminologii jest w dużej mierze intuicyjne, ponieważ domownikami najczęściej są członkowie rodziny, jednak takie rozumowanie może wpływać negatywnie na sytuację ofiary, która nie mieści się w kręgu definicyjnym zaproponowanym przez ustawę. Zarówno pojęcie przemocy w rodzinie, jak i przemocy domowej² poddane zostały szerokiej analizie w literaturze przedmiotu.

Przemoc między osobami bliskimi jest przedmiotem regulacji prawnej zarówno przepisów prawa krajowego, jak i prawa międzynarodowego i unijnego. Kwalifikacja terminologiczna użyta w tych aktach wskazuje, że chodzi właśnie — niezależnie od konkretnego terminu, który został zawarty danym akcie — o przemoc między osobami bliskimi, co można kwalifikować jako przemoc domową lub też przemoc w rodzinie. Definicja legalna przemocy w rodzinie określona jest w art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³. Zgodnie z tą regulacją przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym,

¹ Por. A. Filipek, *Wspomaganie człowieka dorosłego w sytuacji przemocy w rodzinie*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty C. Halickiej, prof. UwB, Białystok 2017, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7114/1/A_Filipek_Wspomaganie_czlowieka_doroslego_w_sytuacji_przemocy_w_rodzinie.pdf (dostęp: 22.01.2023).

² Aby ująć szeroki społeczny zakres zjawiska, w niniejszym opracowaniu analizy prowadzone są przez pryzmat pojęcia przemocy domowej. Jest to uzasadnione zarówno w kontekście regulacji prawnej, jak i dorobku doktryny, co zostanie przedstawione w dalszej części artykułu.

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1249, dalej: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. W art. 2 pkt 1 niniejszej ustawy zdefiniowane jest pojęcie członka rodziny. Jak wynika z tego przepisu, członkiem rodziny jest osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku — Kodeks karny⁴. Z kolei według tej regulacji najbliższymi są odpowiednio: mąż, żona, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub tym samym stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej mąż, żona, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu. Jak więc widać, jest to szeroki katalog osób powiązanych więzami pokrewieństwa lub powinowactwa. Gdyby jednak poprzestać na takim wyliczeniu, pozostałaby spora luka prawna dopuszczająca przemoc wobec innych osób. Jednakże ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie rozszerza definicję członka rodziny o inne osoby wspólnie zamieszkujące lub gospodarujące. Takie rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, ponieważ regulacja prawna w tym kształcie obejmuje swoim zakresem również osoby żyjące w niesformalizowanych związkach, osoby z dalszej rodziny, zamieszkujące razem oraz współlokatorów. W polskiej regulacji zabrakło jednak pewnych elementów, które pozwoliłyby uznać ją za skonstruowaną w sposób kompleksowy. Zauważyć należy, że przemocą w stosunkach rodzinnych mogą być dotknięci też byli partnerzy i były partnerki, na co reaguje Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁵. Przemoc często nie ustaje po rozwodzie ani wyprowadzce ofiary lub sprawcy z miejsca wspólnego zamieszkania⁶. Definicja zawarta w konwencji antyprzemocowej opisuje przemoc domową jako wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym bądź między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie. W obszarze interpretacji zjawiska przemocy między osobami bliskimi warto więc zauważyć, że ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wskazuje, że przemoc w rodzinie dotyczy członków rodziny i osób zamieszkujących w tym samym domostwie. Natomiast konwencja antyprzemocowa⁷, nadając temu rodzajowi przemocy przymiotnik „domowa”, dodaje, że zjawisko to może dotyczyć również osób nienależących formalnie do rodziny, jak również nie wprowadza warunku ich wspólnego zamieszkiwania w żadnym okre-

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm., dalej: k.k.

⁵ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 roku, Dz.U. z 2015 r. poz. 961 z późn. zm., dalej jako konwencja antyprzemocowa.

⁶ S. Burdziej, Z. Branicka, D. Hofman, *Wymiar sprawiedliwości wobec przemocy domowej. Raport z badań empirycznych*, Toruń 2022, s. 53.

⁷ Konwencja antyprzemocowa jest ratyfikowanym przez Rzeczpospolitą Polską aktem prawa międzynarodowego, więc jego przepisy obowiązują w polskim porządku prawnym. Definicja legalna przemocy pozostaje obowiązująca i prawo krajowe powinno być interpretowane w świetle prawa międzynarodowego.

sie. Konkludując: konwencja zawiera szerszą definicję przemocy domowej od tej zamieszczonej w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Dzięki temu krąg osób, które mogą być kwalifikowane przez przepisy jako doświadczające przemocy domowej czy też przemocy w rodzinie, jest odpowiednio szeroki, co ma ten skutek, że odpowiednio do zakresu regulacji prawnej, osoby takie mogą zostać uznane za ofiary przemocy domowej i otrzymać pomoc z tego tytułu.

Faktem jest, że to kobiety najczęściej są ofiarami przemocy domowej⁸. W powszechnej świadomości istnieje przekonanie, że przemoc domowa odnosi się przede wszystkim do znęcania się męża nad żoną i dziećmi. Choć rzeczywiście ten układ jest najbardziej powszechny⁹, to zauważyć jednak należy, że przemoc może odbywać się w innych konfiguracjach. Przemocą domową mogą być dotknięte nie tylko mężatki, lecz również rozwódki, kobiety pozostające w separacji oraz samotne. Ponadto ofiarą może być mężczyzna, analogicznie: mąż, rozwodnik, kawaler. Związki homoseksualne również doświadczają tego typu problemów¹⁰. Przemoc wobec dzieci jest problemem, którego wymowy społecznej nie sposób zbagatelizować, mimo to wydaje się, że samo zainteresowanie społeczne nie jest wystarczające, aby zaradzić temu problemowi. Konieczne są zarówno publiczna debata nad przyczynami tego zjawiska, jak i odpowiednio skonsolidowane działania organów władz publicznych i organizacji społecznych w wymiarze zapewniania bezpieczeństwa dzieciom i edukacji o tym zjawisku i jego katastrofalnych skutkach dla społeczeństwa. Choć policyjne statystyki¹¹ wskazują, że to kobiety najczęściej padają ofiarami przemocy domowej, to nie należy umniejszać znaczenia cierpienia osób zaliczanych do innych grup. Należy zdawać sobie sprawę, że rzeczywista skala problemu nie jest wyrażona w żadnych statystykach, ponieważ nie wszystkie incydenty przemocowe są zgłaszane. Dzieje się tak z różnych przyczyn, między innymi z powodu strachu i poczucia bezradności ofiar, ignorancji służb medycznych i mundurowych, norm kulturowych i społecznego przyzwolenia na przemoc czy też faktycznego braku sprawczości dzieci. Przemoc jest zjawiskiem endemicznym, wbrew stereotypom nie jest dziełem głównie osób zaburzonych, chorych psychicznie i należących do klasy niższej¹².

⁸ Dane statystyczne na temat profilu ofiar przemocy domowej: GUS, *Ofiary gwałtu i przemocy domowej*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html> (dostęp: 8.01.2023). Patrz też: GUS, *Odsetek ofiar gwałtu i przemocy domowej wg płci*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html> (dostęp: 8.01.2023).

⁹ GUS, *Odsetek ofiar gwałtu i przemocy domowej wg płci i grup wieku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html> (dostęp: 8.01.2023).

¹⁰ R.K. James, B.E. Gilliland, *Strategie interwencji kryzysowej*, przeł. A. Bidziński, Warszawa 2004, s. 351.

¹¹ Wybrane statystyki policyjne: <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/201373,Przemoc-w-rodzinie-dane-od-2012-roku.html> (dostęp: 19.12.2022).

¹² R.K. James, B.E. Gilliland, *op. cit.*, s. 362–363.

Zdaniem A. Kucharskiej-Dziedzic: „w każdym środowisku występuje przemoc, nie ma znaczenia pozycja społeczna, zasoby materialne, czy poziom wykształcenia. Różnice są raczej w sposobach krzywdzenia. Bijący prawnik czy lekarz wie, jak bić, by obdukcja niczego nie wykazała”¹³. Zauważa ona jednak, że środowisko, z którego wywodzi się ofiara, ma wpływ na sposób radzenia sobie z sytuacją doświadczania przemocy. Ludzie zgłaszający się po pomoc do stowarzyszenia BABA zwykle są pozbawieni zasobów, nie stać ich na wynajęcie prawnika, pomoc psychologiczną lub psychiatryczną¹⁴.

2. Obowiązki prawne w zakresie wykonywania przepisów dotyczących izolacji sprawcy przemocy domowej od ofiar

Państwo musi zapewniać jednostce możliwość realizacji jej praw oraz gwarantować ich ochronę w przypadku naruszenia. Intencja polskiego prawodawcy w tym zakresie, jeżeli chodzi o przeciwdziałanie przemocy domowej, wyrażona jest w preambule ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Jak stanowi ustawa: „przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności [...]”. Przepisy ustawy antyprzemocowej są kompatybilne z przepisami innych aktów prawa powszechnie obowiązującego nakładającymi na organy wykonawcze państwa obowiązki w zakresie ochrony osób. Do najistotniejszych regulacji w tym zakresie należą przepisy ustawy z dnia 18 października 2021 roku o Policji¹⁵. Policja jako organ wykonawczy władz państwowych ma za zadanie, w myśl przepisu art. 1 ust. 2 ustawy o Policji, ochronę życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra oraz wykrywanie przestępstw i wykroczeń, oraz ściganie ich sprawców. Warto więc zauważyć, że w kontekście tej regulacji do zadań funkcjonariuszy policji należy również obowiązek informowania o możliwości i sposobie złożenia żądania, aby sąd zobowiązał osobę stosującą przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się

¹³ Anita Kucharska-Dziedzic — posłanka na Sejm RP, prezeska Lubuskiego Stowarzyszenia na Rzecz Kobiet BABA zajmującego się bezpłatnym poradnictwem dla ofiar przemocy i przestępstw (więcej: <https://baba.org.pl/>). W opracowaniu został wykorzystany niepublikowany wcześniej wywiad przeprowadzony z A. Kucharską-Dziedzic w grudniu 2022 i styczniu 2023 roku przez autorkę niniejszego artykułu. Ponieważ A. Kucharska-Dziedzic jest praktyczką i ma ogromną wiedzę z zakresu rzeczywistych uwarunkowań wykonywania przepisów regulujących działania władz publicznych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, jej opinie w opracowaniu dotyczącym tego zjawiska należy potraktować jako empiryczne uzasadnienie analiz przepisów i stanowiska doktryny. Dane i opinie pochodzące z wyżej wymienionego wywiadu będą w dalszej części opracowania oznaczane jako: Wywiad A.K-D.

¹⁴ Wywiad A.K-D.

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 171 z późn. zm., dalej: ustawa o Policji.

do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, który to obowiązek jest wskazany w art. 15a§ ustawy o Policji. Organy ścigania mają, zgodnie z przepisem art. 15a§ ust. 1 pkt 2, obowiązek wszczęcia postępowania karnego w związku z popełnieniem ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy.

Z punktu widzenia zapewnienia standardu efektywności wykonywania prawa w demokratycznym państwie prawnym kluczowym problemem staje się efektywność stosowania przepisów. Z prakseologicznego punktu widzenia realizacja norm prawnych powinna zagwarantować jednostce ochronę przewidzianą w przepisach prawa. Obserwacja praktyki prowadzi do wniosków, że jeżeli chodzi o problem izolacji ofiary od sprawcy, da się wyróżnić pewne obszary zawodności państwa, albo faktycznej, albo potencjalnej.

3. Obszary faktycznej nieefektywności w zakresie stosowania przepisów dotyczących izolacji sprawcy przemocy domowej od ofiar

3.1. Nieefektywność interwencji

Niewątpliwie jednym z najważniejszych aspektów efektywności jakiegokolwiek interwencji jest czas reakcji odpowiednich służb. Brak jest aktualnych statystyk dotyczących czasu przyjazdu funkcjonariuszy policji na miejsce zdarzenia. Można wyróżnić szereg czynników, które mogą spowodować utrudnienia w przeprowadzeniu działań interwencyjnych, na przykład czas potrzebny na dotarcie do zgłaszającego przestępstwo może się wydłużyć z powodów niezależnych od funkcjonariuszy. Są to różnego rodzaju uwarunkowania faktyczne mające związek z obiektywnie postrzeganymi problemami komunikacyjnymi czy też utrudnieniami w ruchu komunikacyjnym. Kolejnym czynnikiem, mającym jednak szersze podłoże, gdy chodzi o organizację pracy struktur policji, jest problem braków kadrowych w tej instytucji. Zgłoszenia klasyfikowane są według pilności, dlatego często zdarza się tak, że na przyjazd policjantów oczekuje się nawet kilka godzin¹⁶. Nie ulega wątpliwości, że w przypadku takiego przestępstwa jak przemoc domowa niezwykle istotna jest szybka reakcja funkcjonariuszy, aby jak najbardziej ograniczyć ryzyko uszczerbku na zdrowiu ofiary czy też utraty przez nią życia. Wydłużony czas oczekiwania na przyjazd policjantów umożliwia sprawcy przemocy domowej również oddalenie się z miejsca popełnienia przestępstwa lub usunięcie dowodów świadczących o odbyciu się aktu przemocy. Interwencje kryzysowe powinny być przeprowadzane niezwłocznie również z tej przyczyny,

¹⁶ Pewien obraz sytuacji można zaobserwować w doniesieniach medialnych na ten temat: policyjni analitycy dzielą wezwania do interwencji na dwie kategorie: „pilne” i „zwykłe”. Te pierwsze dotyczą sytuacji, w których odbierający zgłoszenie oficer dyżurny uzna, że zagrożone jest życie albo zdrowie, a także gdy uzna, że „zachodzi możliwość zatrzymania sprawcy na gorącym uczynku lub w bezpośrednim pościgu”. Do kategorii interwencji „zwykłych” trafiają wszystkie pozostałe wezwania, <https://tvn24.pl/polska/policja-czas-reakcji-na-wezwania-jak-sie-zmienia-dane-5452562>, (dostęp: 23.01.2023).

że ofiara w obawie przez natychmiastowym odwetem ze strony sprawcy może zdecydować się w ogóle nie skorzystać z numeru alarmowego. Ponadto, jeśli czas oczekiwania na interwencję kryzysową znacząco się wydłuża, sprawca może chwilowo zaniechać znęcania się nad ofiarą, a ofiara przestać odczuwać bezpośrednie zagrożenie życia i podczas rozmowy z funkcjonariuszami zrezygnować z możliwości przynajmniej chwilowej separacji od oprawcy. W takim wypadku możliwe jest również, że sprawca ponownie zacznie się pastwić nad ofiarą zaraz po opuszczeniu lokalu przez policję. Innym bardzo niepokojącym scenariuszem jest sytuacja, w której funkcjonariusze policji odmówią zatrzymania sprawcy przemocy domowej, mimo że ofiara o to wyraźnie prosi. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 15a ustawy o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku¹⁷ policjant ma prawo zatrzymania osoby, która stosuje przemoc w rodzinie, stwarzając bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego. W dalszej części przywołanego artykułu doprecyzowane jest, że w celu stwierdzenia zasadności zatrzymania policjant ocenia ryzyko bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego. Ocena ta odbywa się odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka. Brane są w niej pod uwagę też otwarty katalog przesłanek zawierający między innymi wiek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, a także stosowanie przemocy wobec kobiet w ciąży. Nie można jednak wykluczyć sytuacji, w której funkcjonariusz dokona mylnej interpretacji zdarzeń, czy to z powodu błędu, czy ignorancji. Praca policjanta jest z pewnością niezwykle stresująca, a nadmiar stresu skutkować może obniżeniem poziomu wykonywania zadań¹⁸.

Policyjne interwencje wobec sprawców przemocy domowej uważane są za wyjątkowo trudne¹⁹. Wiąże się to ze stresującym charakterem sytuacji kryzysowej i z koniecznością profesjonalnego obchodzenia się zarówno z ofiarą, jak i ze sprawcą przemocy domowej. Wątpliwe jest rozwiązanie problemu przemocy domowej za pomocą jedynie interwencji, ponieważ często akt przemocy wywołany jest długotrwałym narastaniem problemu²⁰. Jednakże nie oznacza to, że istotność postępowania podczas interwencji kryzysowej może być bagatelizowana. Zachowanie funkcjonariuszy podczas interwencji może mieć duży wpływ na psychikę ofiary i skutkować podejmowaniem przez nią decyzji w przyszłości. Jeśli obawy ofiary zostały zignorowane, to kiedy ponownie jej zdrowie lub życie będzie zagrożone, może ona zaniechać próby otrzymania pomocy, twierdząc, że jej zgło-

¹⁷ Ustawa o Policji, art. 15a.

¹⁸ J. Jarczak, H. Noga, Z. Małodobry, *Stres jako zagrożenie psychospołeczne w pracy policjanta*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Technika, Informatyka, Inżynieria Bezpieczeństwa” 6, 2018, s. 433–441.

¹⁹ D. Cyma-Końska, *Interwencja policyjna wobec przemocy w rodzinie*, Legionowo 2012, s. 7, <https://csp.edu.pl/csp/e-biblioteka/1184,Materialy-Dydaktyczne.html> (dostęp: 7.01.2023).

²⁰ Informacja podana na stronie internetowej policji warmińsko-mazurskiej, <https://warmińsko-mazurska.policja.gov.pl/ol/aktualnosci/74530,Policyjne-interwencje-wobec-sprawcow-przemocy-domowej.html> (dostęp: 7.01.2023).

szenie będzie nieskuteczne. Nieprzychylnie komentarze ze strony funkcjonariuszy wobec ofiary mogą spowodować spadek zaufania do państwa zarówno samej ofiary, jak i postronnych osób oceniających *post factum* to zdarzenie.

A. Kucharska-Dziedzic podkreśla, że postawa policji względem ofiar przemocy ma wpływ na ich decyzje w zakresie uwolnienia się od sprawcy przemocy.

Policja jest zwykle pierwszym kontaktem dla osób doświadczających przemocy. Policja jako pierwsza dowiedziała się o przemoc i podejmowała interwencję. Z tego jednego powodu zdanie policjanta liczy się najbardziej. W ciągu ponad 20 lat pracy w BABIE kilkakrotnie udzielałam wsparcia osobom pokrzywdzonym przemocą domową, które podczas interwencji policji usłyszały od funkcjonariuszy, że się właściwie nic nie wydarzyło. Jeśli przedstawiciel organów ścigania, przedstawiciel państwa zlekceważy przemoc podczas interwencji, pokrzywdzone zwykle uznają, że kolejna interwencja nic nie zmieni i właściwie nic się nie da zrobić na drodze prawnokarnej²¹.

Niekiedy z powodu na przykład błędu organizacyjnego czy technicznego patrol policji w ogóle nie dociera na miejsce zdarzenia. Może być to spowodowane na przykład przerwaniem połączenia telefonicznego podczas zgłoszenia przed potwierdzeniem przyjęcia zgłoszenia lub błędnym podaniem adresu. W takiej sytuacji jednak operator powinien oddzwonić do zgłaszającego zdarzenie. Niestety ofiara nie zawsze będzie mogła ponownie skorzystać z urządzenia telefonicznego. Należy również wspomnieć o skrajnych patologiach systemu. Choć jest to niedopuszczalne, zdarza się, że policjanci sami decydują, czy podejmą się interwencji, kiedy już znajdują się na miejscu zdarzenia — kierując się na przykład okolicznością, że za drzwiami nie słychać niepokojących hałasów.

3.2. Problem ekonomicznych uwarunkowań interwencji kryzysowej w przypadkach przemocy w rodzinie a efektywność interwencji

Analiza kosztów finansowych związanych z problemem przemocy w rodzinie jest niezbędna dla oceny efektywności rozwiązań prawnych skonstruowanych w celu przeciwdziałania temu rodzajowi przemocy. Koszty te ponoszone są zarówno przez państwo, jak i sprawców oraz ofiary. Podzielić je można na kilka rodzajów. Wprawdzie najbardziej oczywistym są koszty świadczeń zdrowotnych dla ofiar przemocy fizycznej, jednak przemoc domowa powodować może również urazy psychiczne, które wymagają opieki psychologicznej lub psychiatrycznej. Stosowanie przemocy wiązać się może również z niszczeniem sprzętów domowych, co generuje wydatki ponoszone przez domowników. Jednym z rodzajów przemocy w rodzinie jest przemoc ekonomiczna, często zaliczana do przemocy psychicznej. Według opracowania stowarzyszenia „Niebieska Linia” przemoc ekonomiczna przejawia się okradaniem, zabieraniem pieniędzy, niełożeniem na utrzymanie, uniemożliwianiem podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajaniem podstawowych materialnych potrzeb rodziny, szantażowaniem, zaciąganiem dłu-

²¹ Wywiad A.K-D.

gów i kredytów bez zgody współmałżonka, zmuszaniem do pożyczek²². Wszystkie te działania skutkują obniżeniem standardów życia ofiar.

Dodatkowe koszty, jakie można zaobserwować, mają związek z reakcjami organów państwa w sytuacji nadużywania alkoholu przez sprawcę przemocy. Problem przemocy w rodzinie często powiązany jest z uzależnieniem sprawcy od alkoholu²³. Choć nie można uznać za prawdziwe stwierdzenia, że nadużywanie alkoholu jest jedyną przyczyną stosowania przemocy, to jednak jest ono przyczyną dość istotną²⁴. Podczas interwencji kryzysowej funkcjonariusze policji mogą zdecydować o doprowadzeniu sprawcy przemocy będącego pod wpływem alkoholu do izby wytrzeźwień lub do jednostki policji. Według art. 42² ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁵ za pobyt w izbie wytrzeźwień, placówce lub jednostce policji od osoby przyjętej pobierana jest opłata. Maksymalna wysokość opłaty jest określona w przywołanej ustawie i obecnie wynosi 343,54 zł. Opłata ta jest uważana za niewspółmiernie wysoką²⁶. Jeśli sprawca przemocy nie jest w stanie uiścić opłaty bądź uchyla się od tego obowiązku, dług ten obciąża członków rodziny w ten sposób, że sprawca może wymusić na nich uiszczenie tejże opłaty w jego imieniu. Samo istnienie opłaty może zniechęcać ofiary do korzystania z numeru alarmowego, ponieważ z powodu stresu ocena sytuacji może nie być adekwatna.

Stan majątkowy ofiary wpływa na częstotliwość wzywania policji w sytuacji kryzysowej. Na podstawie wieloletniego doświadczenia zawodowego A. Kucharska-Dziedzic zauważa, że:

osoby o wysokim statusie materialnym nie wzywają zazwyczaj policji, rozstają się zwykle bez skandalu i stygmatyzowania wspólnych dzieci jako potomków przemocowca. Chyba że mamy do czynienia z osobą pokrzywdzoną, która nie ma wyjścia, bo pozbawiona jest możliwości finansowych korzystania z pomocy prawnika²⁷.

Jak więc widać na powyższych przykładach — niedostatki ekonomiczne mogą być barierą w uzyskaniu fachowej pomocy ze strony interweniujących organów w przypadkach, w których ofiary zdają sobie sprawę z faktu, że one także poniosą koszty przeprowadzonej interwencji. Wysoki standard finansowy funkcjonowania rodziny może być jednak czynnikiem, który pozwala na względnie efektywną izo-

²² Informacja umieszczona na stronie internetowej „Niebieskiej Linii”, <https://www.niebieska.linia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy> (dostęp: 8.01.2023).

²³ Wybrane statystyki policyjne, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/201373,Przemoc-w-rodzinie-dane-od-2012-roku.html> (dostęp: 8.01.2023).

²⁴ P. Boczar-Pelczar, *Alkoholizm jako czynnik mający wpływ na przemoc w rodzinie*, „Rzeszowskie Studia Socjologiczne” 2016, nr 6, s. 26–36.

²⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 165 z późn. zm., dalej: ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

²⁶ M. Koszowski, [w:] I. Niżnik-Dobosz, M. Koszowski, *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, LEX/el. 2022, art. 42(2).

²⁷ Wywiad A.K-D.

lację ofiar od sprawców. Należałoby więc postulować w tym zakresie stosowanie środków wyrównawczych, jeżeli chodzi o zniwelowanie faktycznej dysproporcji w możliwości faktycznego uwolnienia się od sprawcy. Warto byłoby na taki cel przeznaczać odpowiednie sumy z Funduszu Sprawiedliwości, co powinno być skorelowane z systemem opiniowania przez takie organy jak policja czy organy pomocy społecznej.

3.3. Problem odbywania kary w domu

Art. 207 k.k. przewiduje karę pozbawienia wolności za znęcanie się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy. Przywołany artykuł często ma zastosowanie w związku z sytuacjami stosowania przemocy domowej. Droga od zgłoszenia aktu przemocy domowej do wydania orzeczenia sądu o winie sprawcy jest często długa, skomplikowana i trudna dla ofiar, lecz nawet po wydaniu wyroku korzystnego dla skarżących ich sytuacja nie przedstawia się wystarczająco pozytywnie. Często pierwszy wyrok przewiduje najniższą z możliwych kar, czyli jedynie trzy miesiące pozbawienia wolności. Problemem może okazać się kwestia faktycznego odizolowania oprawcy od ofiary na odpowiednio długi czas. Jeżeli w warunkach braku recydywy pierwszy wyrok w sprawie dotyczącej przemocy domowej zostanie wymierzony w granicach dolnego zagrożenia karą (trzy miesiące), to faktycznie nie wydaje się, by taka regulacja była zgodna z interesem ofiar. Formalne czekanie, aż „sprawa zrobi się poważna” i będzie można orzec wyższą karę, faktycznie jest narażaniem potencjalnej ofiary na uszczerbek na zdrowiu, a nawet życiu. Jeśli nawet pominąć problem sytuacji ofiar po powrocie sprawcy do domu, wciąż kształt przepisów prawnych nie jest adekwatny do potrzeb skarżących.

Kwestia faktycznej izolacji „po wyroku” ma jeszcze jedno oblicze. Ustawa kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 roku²⁸ przewiduje możliwość odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Brak przepisu, który unieвозмоżliwiałby skorzystanie z tej formy odbywania kary przez sprawcę przemocy domowej, można uznać za wyraz krótkowzroczności prawodawcy. Możliwość odbywania kary w tym systemie całkowicie wypacza sens uzyskania wyroku skazującego. Oprócz celu ukarania sprawcy i poddania go resocjalizacji niezwykle istotna jest izolacja sprawcy przestępstwa od jego ofiar. A. Kucharska-Dziedzic zauważa, że jednocześnie istnienie takiej regulacji skutkuje spadkiem wymiaru resocjalizacyjnego kary²⁹. W środowisku zamkniętym sprawca po wydaniu wyroku może stać się jeszcze bardziej niebezpieczny dla ofiar, mścić się na nich i z jeszcze większą intensywnością dawać upust swojej frustracji związanej z uwięzieniem.

²⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 127, dalej: k.k.w.

²⁹ Wywiad A.K-D.

Aby skazany mógł uzyskać zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, osoby pełnoletnie zamieszkujące wspólnie ze skazanym muszą wyrazić na to zgodę. Wedle art. 43h § 3 k.k.w. zgoda ta musi być uprzednio złożona do sądu albo komisji penitencjarnej w formie pisemnej i obejmować umożliwienie podmiotowi dozoruującemu przeprowadzanie czynności kontrolnych. Nie wydaje się to dostatecznym zabezpieczeniem interesów skarżących. Od wydania wyroku skazującego do wyznaczonego terminu stawienia się skazanego w jednostce penitencjarnej może upłynąć bardzo długi czas, podczas którego determinacja ofiar do uwolnienia się od sprawcy może ulec osłabieniu. Czas ten może być wykorzystywany przez sprawcę do zmanipulowania swoich ofiar, udawania skruchy, chwilowej poprawy lub odwrotnie — do zastraszania i grożenia pogorszeniem sytuacji po powrocie z zakładu karnego. Jednak nie można też wykluczyć możliwości, że skrucha i chęć poprawy sprawcy będą szczere, co jednak w dłuższej perspektywie czasowej nie zmieni sytuacji ofiar. Przemoc często ma charakter interwałowy. W teorii cyklu przemocy wyróżnia się stadia: narastania napięcia, maltretowania i znęcania się oraz wyrzutów sumienia i tymczasowego powrotu miłości³⁰. Niezależnie od tego, czy deklaracje poprawy sprawcy są szczere, czy też nie, ofiary zazwyczaj chcą w nie wierzyć i dlatego tak trudno jest przerwać cykl przemocy.

Dodatkowo sama możliwość wyrażenia zgody przez domowników na odbywanie przez sprawcę przemocy domowej kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego może być dla nich dużym obciążeniem psychicznym. Ofiary często obwiniają się za sytuację w domu, wierzą, że to ich zachowanie prowokuje akty przemocy. Ostatecznie po wyroku to od nich zależy, czy sprawca będzie musiał zgłosić się do zakładu karnego. Poczucie winy za wtrącenie członka najbliższej rodziny do celi może towarzyszyć wielu ofiarom przemocy psychicznej. Oczywiście dla niektórych ofiar przemocy domowej satysfakcjonujący będzie sam wyrok skazujący dla sprawcy. Wydaje się, że czasem orzeczenie sądu jest już wystarczającym zadośćuczynieniem dla ofiar, jeżeli mają one możliwość wyprowadzenia się od sprawcy przemocy domowej. Taki wyrok może być podstawą do późniejszych działań na drodze sądowej, na przykład podczas procesu rozwodowego.

3.4. Podmiotowość niepełnoletnich domowników a izolacja sprawców przemocy od ofiar

We wcześniejszym fragmencie artykułu poruszona została kwestia wyrażenia zgody przez osoby pełnoletnie zamieszkujące wspólnie ze skazanym na odbycie przez skazanego kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Prawodawca zupełnie jednak pominął wątek podmiotowości niepełnoletnich domowników. Nie jest przewidziana żadna możliwość wyrażenia opinii przez osoby

³⁰ R.K. James, B.E. Gilliland, *op. cit.*, s. 365.

niepełnoletnie, które wspólnie zamieszkują ze skazanym, w sprawie odbycia przez niego kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. W stanach faktycznych dotyczących przemocy domowej będzie to dotyczyć przede wszystkim biologicznych lub przysposobionych dzieci sprawcy przemocy domowej. Pełnoletni domownicy przy wyrażeniu zgody mogą kierować się aspektami finansowymi, to znaczy będą gotowi znosić dalsze doświadczanie przemocy pod warunkiem wsparcia finansowego ze strony sprawcy, z pominięciem przy tym dobra dzieci. Problem ten szerzej opisuje M. Tabernacka: „Dzieci jako istoty faktycznie niesamodzielne, z reguły słabsze fizycznie i ekonomicznie od dorosłych, które dodatkowo nie dysponują zdolnością (wcale lub pełną) do czynności prawnych, są narażone na arbitralne działania osób, od których są emocjonalnie, fizycznie, prawnie i ekonomicznie zależne”³¹, co wydaje się stanowić szczególne zagrożenie dla dobrostanu dzieci w sytuacjach powracających epizodów przemocowych w rodzinie. Prawdopodobnie taki stan rzeczy spowodowany jest przekonaniem, że osoby niepełnoletnie nie są w stanie racjonalnie ocenić sytuacji, w jakiej się znajdują. Takie przeświadczenie może mieć sens w stosunku do bardzo małych dzieci, jednak osoby na przykład siedemnastoletnie z pewnością są w stanie wyrazić swoje zdanie w równym stopniu jak osoby pełnoletnie.

3.5. Faktyczna nieskuteczność nakazu opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku kodeks postępowania karnego³² w art. 275a przewiduje tytułem środka zapobiegawczego możliwość nakazania oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził. Taki środek zapobiegawczy stosuje się w postępowaniu przygotowawczym na wniosek policji albo z urzędu. Wedle dalszej części przepisu policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili zatrzymania, występuje z wnioskiem do prokuratora o zastosowanie tego środka zapobiegawczego; wniosek powinien być rozpoznany przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego. Środek ten stosuje się na okres nie dłuższy niż trzy miesiące. Jeżeli nie ustały przesłanki jego stosowania, sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż trzy miesiące. Prawodawca przewiduje możliwość wskazania oskarżonemu na jego wniosek miejsca pobytu

³¹ M. Tabernacka, *Podmiotowość dziecka w mediacjach rodzinnych w sprawach dotyczących kontaktów i opieki*, [w:] *Realizacja zasady dobra dziecka w mediacji w sprawach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej i kontaktów*, red. J. Mucha, Warszawa, 2021, s. 67–103.

³² Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 z późn. zm., dalej: k.p.k.

w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Prawodawca słusznie przewidział, że placówkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

Istotne jest, że to policja musi wystąpić z wnioskiem. Nie jest doprecyzowane, że robi to za zgodą lub na prośbę poszkodowanych. Osoby dotknięte przemocą nie mają realnego wpływu na decyzję funkcjonariuszy policji. Ponadto w omawianym artykule nie określono terminu, w jakim oskarżony ma opuścić lokal. Kształt przepisu wskazuje, że prokurator nie ma uprawnienia do określenia terminu, do którego oskarżony ma opuścić lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym. W praktyce przyjmuje się, że oskarżony jest obowiązany do opuszczenia lokalu z chwilą wydania postanowienia o zastosowaniu tego środka. Według A. Kucharskiej-Dziedzic obecnie nakaz opuszczenia lokalu wydany przez prokuratora jest zwykle skuteczny. Niestety należy dodać, że „w przypadkach wyjątkowo opresywnych sprawców nakazy czy zakazy są nieskuteczne, jeśli nie są monitorowane. Sprawca może zemścić się na rodzinie”³³. Zdarzają się jednak sytuacje, w których oskarżony ignoruje nakaz opuszczenia lokalu. Jest to trudna sytuacja dla ofiar, której zdaje się nie przewidział ustawodawca, bowiem nie ma możliwości egzekwowania od oskarżonego wykonania tego środka zapobiegawczego w przypadku, kiedy od momentu wydania nakazu sprawca zaprzestał stosowania przemocy. W takiej sytuacji art. 244 k.p.k. nie znajduje zastosowania, gdyż sprawca aktualnie nie dokonuje aktów przemocy. Natomiast jeżeli sprawca niestosujący się do wydanego nakazu ciągle przejawia zachowania agresywne wobec domowników, zastosowanie znajdzie art. 258 § 3 k.p.k. i sąd może zastosować tymczasowy areszt. Możliwe jest także zastosowanie art. 244 § 1a, zgodnie z którym policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że osoba ta popełniła przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, i istnieje obawa, że to się powtórzy. Możliwe jest wtedy ponowienie wniosku. Praktyka poszła w kierunku jednoczesnego nakładania nakazu opuszczenia lokalu wraz z zakazem zbliżania się sprawcy przemocy do ofiary, ponieważ w przypadku naruszenia zakazu zbliżania się można zastosować tymczasowe aresztowanie. W świetle powyższego oraz ze względu na dobrostan ofiar rozsądnie byłoby postulować o zniwelowanie braków regulacji ustawowej. Jednocześnie należy mieć na uwadze problem wycofywania wniosku o ściganie przez ofiary, kiedy sprawca przemocy jest żywicielem rodziny. Ustawodawca powinien ostrożnie podejść do kwestii badania interesów ofiary.

3.6. Determinanty nieefektywności działania policji w zakresie nakazu opuszczenia mieszkania

Przepisy obowiązujące od 30 listopada 2020 roku dają policjantom uprawnienie do wydania wobec osoby stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby

³³ Wywiad A.K-D.

dotkniętej przemocą w rodzinie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Art. 15aa ustawy o Policji wskazuje, że nakaz lub zakaz mogą być stosowane łącznie oraz są natychmiast wykonalne.

Według A. Kucharskiej-Dziedzic przepisy dotyczące izolacji sprawcy przemocy domowej są w Polsce w obecnych warunkach bardzo skuteczne.

W przemocy najważniejsze jest, by ją przerwać i zapewnić bezpieczeństwo osobom pokrzywdzonym. I to daje ta procedura. Jest dobrze przygotowana, bo przypadki skutecznego zaskarżenia w sądach zdarzyły się w marginalnym zakresie. Są jednak zasadnicze różnice w poziomie stosowania tej procedury na poziomie województw, a w samych województwach — na poziomie powiatów³⁴.

Nie wiadomo jednak, z czego wynika zróżnicowana skuteczność tych przepisów w różnych województwach. Ekspertka zauważa, że poziom liczebny zastosowanych procedur nie odpowiada ani liczebności województw, ani nawet nie ma związku z poziomem religijności czy stosunku do tradycji. Nie pokrywa się z liniami podziałów politycznych czy dawnych granic zaborów.

Analogicznie, jeśli sprawdzamy powiaty na poziomie danego województwa — sprawdzałam szczegółowo województwo lubuskie. Tu także nie udało mi się odnaleźć żadnej analogii. Najprawdopodobniej zależy to od stosunku samego kierownictwa komend wojewódzkich czy powiatowych do procedury³⁵.

Rzeczywiście trudno doszukać się bardziej prawdopodobnej przyczyny, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę, że omawiane nakazy i zakazy nie są wydawane na wniosek i zależą właściwie od podejścia uczestniczących w interwencji funkcjonariuszy. Wpływ na taki stan rzeczy mogą mieć subiektywne odczucia policjantów powstałe przez doświadczenie podczas interwencji w drastyczniejszych stanach faktycznych lub też obawa przed zemstą ze strony sprawcy przemocy, jeżeli jest on wysoko postawioną osobą mającą znaczne wpływy.

3.7. Problemy z rzeczywistym wykonaniem kary

Art. 79 § 1 k.k.w. w obecnym brzmieniu stanowi, że skazanego na karę pozbawienia wolności sąd poleca zatrzymać i doprowadzić do aresztu śledczego. Wcześniej po prawomocnym wyroku skazującym na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa znęcania się z art. 207 k.k. skazany był wezwany przez sąd do stawienia się w jednostce penitencjarnej w wyznaczonym terminie. Według informacji o zaludnieniu aresztów śledczych i zakładów karnych³⁶ stan zaludnienia zakładów karnych i aresztów śledczych w skali kraju wynosi 86,58%, co oznacza, że nie została przekroczona ich ogólna pojemność. W teorii oznacza

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Komunikat w sprawie zaludnienia zakładów karnych i aresztów śledczych w dniu 13.01.2023 r.*, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--komunikat> (dostęp: 13.01.2023).

to, że obecnie skazani nie powinni długo oczekiwać na miejsce do odbywania kary. Wezwanie do stawienia się w jednostce penitencjarnej wskazywało zazwyczaj termin dwu- lub trzytygodniowy od doręczenia wezwania. W tym czasie sprawca przemocy domowej pozostawał na wolności i miał faktyczną możliwość dalszego jej stosowania. Poważnym problemem było również niestawianie się do odbycia kary pomimo upływu terminu. Według danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości w październiku 2022 roku były to 35 253 osoby, a w listopadzie 2022 roku — 35 867 osób³⁷. Nie wyszczególniono rodzajów przestępstw, za które skazano osoby uchylające się od odbywania kary, jednak zważywszy na skalę problemu, można założyć, że również sprawcy przemocy domowej nie stosowali się do wyroków. Przepis art. 79 § 1a k.k.w. dodany przez art. 1 pkt 30 lit. b ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 roku (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855) zmieniającej niniejszą ustawę z dniem 1 stycznia 2023 roku przewiduje możliwość wezwania skazanego do stawienia się w wyznaczonym terminie w areszcie śledczym, ale jedynie w uzasadnionym przypadku i jeżeli dotychczasowa postawa i dotychczasowe zachowanie skazanego uzasadniają przypuszczenie, że stawi się on na wezwanie. Zgodnie z art. 79 § 2 k.k.w., jeżeli skazany, mimo wezwania, nie stawił się w areszcie śledczym, sąd poleca go zatrzymać i doprowadzić. Wydanie takiego dokumentu przez sąd nie następuje natychmiastowo. W praktyce, jeżeli funkcjonariusze policji nie zastaną skazanego w miejscu zamieszkania, to prawdopodobieństwo jego szybkiego zatrzymania znacząco spada. Może się zdarzyć tak, że dopiero gdy skazany zostanie zatrzymany z innego powodu, funkcjonariusze policji będą w stanie doprowadzić go do jednostki penitencjarnej. Taki stan rzeczy jest naganny i szczególnie szkodliwy w przypadku pozostawiania na wolności sprawcy przemocy domowej.

4. Konkluzje

Przemoc domowa jest problemem społecznym, na który prawo reaguje. Aksjologicznymi uwarunkowaniami przepisów w tym zakresie są ochrona ofiar przed naruszaniem ich praw i zapewnienie im bezpieczeństwa. W tym kontekście można jednak zauważyć, jak istotnymi czynnikami są odpowiednia praktyka wykonywania prawa oraz takie jego zaprojektowanie, by niwelować pewne niedostatki praktyki. W związku z tym, jeżeli chodzi o literę prawa, należy postulować wprowadzenie sankcji za złamanie wydanego przez prokuratora nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego przez oskarżonego. Tylko faktycznie skuteczny nakaz może być uznany za odpowiednią ochronę ofiar. Oprócz tego ustawodawca powinien wprowadzić zakaz odbywania w domu kary pozbawienia wolności przez sprawców przemocy domowej. Jedynie w szczególnych przypadkach po dokładnym

³⁷ Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Statystyka miesięczna*, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--miesieczna> (dostęp: 13.01.2023).

zbadaniu stanu faktycznego takie rozwiązanie mogłoby być dopuszczalne i traktowane jako wyjątek od reguły. Konieczne są indywidualne podejście do każdej sytuacji oraz szczególna wnikliwość, ponieważ samo wyrażenie zgody przez domowników nie jest wystarczającym zabezpieczeniem ich interesów. Rozsądnym działaniem byłoby stosowanie przez prokuratora, razem z nieizolacyjnym środkiem zapobiegawczym, jakim jest nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego, także zakazu zbliżania się do ofiary. Ochrona poszkodowanych przemocą powinna mieć charakter kompleksowy i nie ograniczać się do wyznaczania dla nich azylu. Odpowiednie wykorzystanie Funduszu Sprawiedliwości z pewnością usprawniłoby proces pomocy dla osób pokrzywdzonych przemocą domową.

Bibliografia

- Boczar-Pelczar P., *Alkoholizm jako czynnik mający wpływ na przemoc w rodzinie*, „Rzeszowskie Studia Socjologiczne” 2016, nr 6.
- Burdziej S., Branicka Z., Hofman D., *Wymiar sprawiedliwości wobec przemocy domowej. Raport z badań empirycznych*, Toruń 2022.
- Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Komunikat w sprawie załudnienia zakładów karnych i aresztów śledczych w dniu 13.01.2023 r.*, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--komunikat>.
- Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Statystyka miesięczna*, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--miesieczna>.
- Cyma-Końska D., *Interwencja policyjna wobec przemocy w rodzinie*, Legionowo 2012, <https://csp.edu.pl/csp/e-biblioteka/1184,Materialy-Dydaktyczne.html>.
- Filipek A., *Wspomaganie człowieka dorosłego w sytuacji przemocy w rodzinie*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty C. Halickiej, prof. UwB, Białystok 2017, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7114/1/A_Filipek_Wspomaganie_czlowieka_doroslego_w_sytuacji_przemocy_w_rodzinie.pdf.
- GUS, *Odsetek ofiar gwałtu i przemocy domowej wg płci i grup wieku*, <https://stat.gov.pl/obszary--tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html>.
- GUS, *Odsetek ofiar gwałtu i przemocy domowej wg płci*, <https://stat.gov.pl/obszary--tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html>.
- GUS, *Ofiary gwałtu i przemocy domowej*, <https://stat.gov.pl/obszary--tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html>.
- James R.K., Gilliland B.E., *Strategie interwencji kryzysowej*, przeł. A. Bidziński, Warszawa 2004.
- Jarczak J., Noga H., Małodobry Z., *Stres jako zagrożenie psychospołeczne w pracy policjanta*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Technika, Informatyka, Inżynieria Bezpieczeństwa” 6, 2018.
- Koszowski M., [w:] I. Niżnik-Dobosz, M. Koszowski, *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Komentarz*, LEX/el. 2022, art. 42(2).
- Tabernacka M., *Podmiotowość dziecka w mediacjach rodzinnych w sprawach dotyczących kontaktów i opieki*, [w:] *Realizacja zasady dobra dziecka w mediacji w sprawach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej i kontaktów*, red. J. Mucha, Warszawa 2021.
- Wywiad z posłanką na Sejm RP Anitą Kucharską-Dziedzic.
- Zieliński R., *Policja coraz wolniej reaguje na wezwania o pomoc*, 2.12.2021, <https://tvn24.pl/polska/policja-czas-reakcji-na-wezwania-jak-sie-zmienia-dane-5452562>.

Źródła internetowe

<https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/201373>, Przemoc-w-rodzine-dane-od-2012-roku.html.

<https://warminsko-mazurska.policja.gov.pl/ol/aktualnosci/74530>, Policyjne-interwencje-wobec-sprawcow-przemocy-domowej.html.

<https://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/8-rodzaj-przemocy>.